วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 45 ฉบับที่ 1 (เดือน มกราคม – มีนาคม 2565) หน้า 44-61
Journal of Education Khon Kaen University, Volume 45 No. 1 (January – March 2022) Page 44-61
บทความวิจัย (Research Article)

วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
https://www.tci-thaijo.org/index.php/edkkuj
ดำเนินการวารสารโดย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผลของกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้าต่อพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กและพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ: กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์เด็ก

Effects of Activities in Promoting Child-Caregiver Interactions and Teaching Children Safety from Strangers on Child Rearing Behavior and Indiscriminately Friendly Behavior: A Case Study of Institutional Care for Children

ธัญจิรา ทิพพานนทกูล[1] และ แก้วตา นพมณีจำรัสเลิศ[2*]
Thanchira Thippanonthakul[1] and Kaewta Nopmaneejumruslers[2*]

สาขาวิชาพัฒนาการมนุษย์ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล[1,2]
Division of Human Development, National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, Thailand.[1,2]

Received: January 23, 2022 Revised: March 29, 2022 Accepted: March 30, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ และพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง เปรียบเทียบผลก่อนและหลังให้กิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ครูและครูผู้ช่วยที่ดูแลเด็กอายุ 3-4 ปี จำนวน 2 คน และเด็กอายุ 3-4 ปี จำนวน 9 คน จากบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก จังหวัดนครปฐม โดยประกอบด้วยกิจกรรม 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 อบรมครูพี่เลี้ยง 2 วัน เพื่อส่งเสริมทัศนคติที่ดีให้เกิดความตระหนัก ให้ความรู้ และฝึกทักษะการสร้างความผูกพันและปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ส่วนที่ 2 ครูพี่เลี้ยงฝึกภาคปฏิบัติ โดยดูแลและทำกิจกรรมกับเด็ก ได้แก่ 1) ดูแลเด็กทุกๆวันบนพื้นฐานการสร้างความรักความผูกพันอย่างสม่ำเสมอ โดยการแสดงสัมผัสแห่งความรักต่อเด็กทางกาย การแสดงสัมผัสแห่งความรักต่อเด็กทางวาจา การสร้างบรรยากาศที่ทำให้รู้สึกอบอุ่นผ่อนคลาย และการไวต่อปฏิกิริยาของเด็กและตอบสนองอย่างเหมาะสม 2) ทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า 16 กิจกรรมโดยมีหลักการสอนที่สำคัญ ได้แก่ คนแปลกหน้าคือคนที่ไม่รู้จัก คนแปลกหน้ามีทั้งดีและไม่ดี ให้กฎกติกาเมื่อพบคนแปลกหน้า และสอนว่าคนแปลกหน้าคนไหนปลอดภัย โดยทำกิจกรรม สัปดาห์ละ 2 ครั้ง รวมเป็น 16 ครั้ง และ 3) ทำกิจกรรมเชื่อมโยงประสบการณ์ให้เด็ก ตลอดระยะเวลา 2 เดือน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง แบบสอบถามพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ และใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง ครูพี่เลี้ยงมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กสูงกว่าก่อนทดลอง (Mean Difference = 7.15, S.D. = 3.49) และเด็กมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลงกว่าก่อนทดลอง (Mean Difference = 3.34, S.D. = 5.20)

*Corresponding author. Tel.: 089 441 2605
Email address: kaewta.nop@mahidol.ac.th

งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ ผู้ดูแลเด็กและเด็กในสถานสงเคราะห์ เพื่อใช้เป็นแนวทางส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ในการเลี้ยงดูเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพัน และสอนให้เด็กมีทักษะเรื่องความปลอดภัยจากคนแปลกหน้าต่อไป

คำสำคัญ: พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์ ความผูกพัน คนแปลกหน้า เด็กในสถานสงเคราะห์ พี่เลี้ยงเด็ก

Abstract

This mixed methods study examined indiscriminately friendly behavior and child-rearing behavior of caregivers by comparing the results before and after the activities of promoting child-caregiver interactions and teaching children safety from strangers. Purposive sample consisted of 2 caregivers caring for children 3-4 years old and 9 children aged 3-4 years old from Baan Thantawan Children's Foundation, Nakhon Pathom Province. The program consisted of two activities. Part 1: a two-day caregiver training to promote a good attitude by raising awareness, providing knowledge, and practicing skills in bonding and interacting with children. After that, part 2: caregivers practiced taking care of the children and activities with children which composed of 3 steps included, firstly, taking care of children every day based on building love and bonding, secondly, practicing 16 activities to teach children about strangers twice a week for 2 months, thirdly, connecting what children had learned into everyday experience. Data were collected by using the caregiver's child-rearing behavior observation form, indiscriminately friendly behavior observation form, observations, and interviews. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics. Qualitative data were analyzed using content analysis.

The results from the quantitative method revealed that after the experiment, the caregivers had higher mean scores on parenting behaviors than before (Mean Difference = 7.15, S.D. = 3.49), and mean scores on indiscriminately friendly behavior had lower than before (Mean Difference = 3.34, S.D. = 5.20)

This research will be useful to superintendents, caregivers, and children under institutional care for children to be used as a guideline to promote interactions in parenting children based on love and attachment and to teach children about safety from strangers.

Keywords: Indiscriminately Friendly Behavior, Disinhibited Social Engagement Disorder, Interaction, Attachment, Stranger, Child in Institutional Care, Caregiver

■ บทนำ

สถานการณ์เด็กในสถานสงเคราะห์ทั่วโลกมีจำนวนมาก (Better Care Network, 2015) และสถานการณ์ในไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (อธิคม บุญมณีประเสริฐ และ ดาวรุวรรณ ถวิลการ, 2561; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2560) ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ คือ ยากจน ถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้ง (Better Care Network, 2015) สะท้อนให้เห็นว่าเด็กไม่ได้รับการดูแลที่มีคุณภาพ ขาดความรักความผูกพันซึ่งเป็นหัวใจพื้นฐานของการดูแลเด็กที่สำคัญ และคุณภาพของการดูแลยังเป็นปัญหาที่พบได้ในสถานสงเคราะห์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Berument, 2013; Hermenau, Goessmann, Rygaard, Landolt, & Hecker, 2017; Hermenau, Kaltenbach, Mkinga, & Hecker, 2015; McCall et al., 2010) เมื่อเด็กเหล่านี้ขาดความรักความผูกพันจึงทำให้เกิดผลร้ายแรงตามมา ได้แก่ ปัญหาพัฒนาการ ปัญหาพฤติกรรม

และอาการทางจิต (Bakermans-Kranenburg et al., 2011; The St. Petersburg—USA Orphanage Research Team, 2008; ระวิวรรณ แก้วคงทอง, 2539; ศิริสรา ลิปิพันธ์, 2551) ซึ่งส่งผลต่ออนาคตของเด็ก สังคม และประเทศชาติอย่างมาก และเด็กกลุ่มนี้มักมีปัญหาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (Bakermans-Kranenburg et al., 2011) เนื่องจากขาดการดูแลที่เหมาะสม ขาดความรักความผูกพันในช่วงต้นของชีวิต เด็กในสถานสงเคราะห์จึงมักเข้าหาคนแปลกหน้าได้ง่าย โดยขาดการพิจารณาถึงความปลอดภัยของตนเอง และพฤติกรรมนี้ก็สามารถติดตัวไปเมื่อเด็กเติบโตขึ้น จึงอาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่เด็ก นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองที่ต่ำ ความสามารถในด้านต่างๆ ลดลง (Seim, Jozefiak, Wichstrom, Lydersen, & Kayed, 2021) และการเข้าสังคมกับเพื่อนได้ (Bennett, Espie, Duncan, & Minnis, 2009) ประกอบกับในโลกยุคปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก เนื่องมาจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้โลกไร้พรมแดน ผู้คนสามารถสื่อสารกันได้สะดวก รวดเร็วมากขึ้น สามารถพบเจอผู้คนซึ่งเป็นคนแปลกหน้าได้มากมาย ซึ่งมีทั้งคนดีและคนไม่ดีในสังคมปะปนกันไป เด็กในยุคนี้จึงสามารถพบเจอคนไม่ดีได้ง่ายและมากขึ้น สามารถถูกชักจูงได้ง่ายจากสื่อบนโลกออนไลน์ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องฝึกทักษะการระวังตนเองจากคนแปลกหน้าให้ตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีวิจารณญาณในการแยกแยะคนแปลกหน้า และการระวังตนเองจากคนแปลกหน้า ใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัยทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ที่เด็กจะต้องพบเจอ นอกจากนี้พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติยังไม่พบการศึกษาในไทยมาก่อน ดังนั้นด้วยที่มาความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติของเด็กในสถานสงเคราะห์ ด้วยการส่งเสริมให้ครูพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์ดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพันมากขึ้น และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า

■ จุดประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง ก่อนและหลังที่ครูพี่เลี้ยงได้รับกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า
2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (Indiscriminately friendly behavior (IF)) ของเด็ก ก่อนและหลังที่ครูพี่เลี้ยงได้รับกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า

■ หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีความผูกพันทางอารมณ์ (Attachment)

1.1 ความหมายและความสำคัญของความผูกพันทางอารมณ์

ความผูกพันทางอารมณ์ หมายถึง ความอบอุ่น ใกล้ชิด และความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอกับแม่ หรือตัวแทนถาวรของแม่ มักใช้พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและพ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดู (Bretherton, 1992; NSW Department of Community Services, 2006) หรือเป็นสัญชาตญาณทางชีวภาพของวัยเด็กที่ยังอ่อนแอ ที่มองหาคนที่ใกล้ชิดผูกพันด้วย เมื่อรู้สึกไม่ปลอดภัย หรือไม่สบาย เพื่อการอยู่รอด และหวังว่าคนที่ผูกพันด้วย จะช่วยกำจัดความรู้สึกไม่สบาย หรือไม่ปลอดภัยให้ (Bowlby, 1960; Prior & Glaser, 2006) ในขณะที่สถาบันราชานุกูล (2559) ได้ให้ความหมายว่า ความผูกพันระหว่างพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูและลูก ซึ่งเป็นคนสำคัญในชีวิตลูก ที่ให้ความรัก ความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เด็กรู้สึกได้ถึงความอบอุ่น ปลอดภัย มีความมั่นใจในการทำสิ่งต่างๆ เมื่อมีบุคคลนั้นอยู่ใกล้ๆ จนก่อเกิดเป็นความผูกพันทางอารมณ์ ที่ลึกซึ้ง

ในจิตใจอย่างเหนียวแน่น

เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความผูกพันที่ดีตั้งแต่วัยตอนต้นนั้น จะเป็นเด็กที่มีความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคง มีการเจริญเติบโตที่ดี มีพฤติกรรมที่พร้อมเรียนรู้เผชิญสิ่งใหม่ๆ ได้อย่างเต็มที่ ด้วยความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ส่งผลให้พัฒนาการด้านต่างๆ ถูกพัฒนาได้เหมาะสมตามช่วงวัย และเด็กจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นได้โดยง่าย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม มีความไว้วางใจ มีอารมณ์มั่นคง เอื้ออาทร พึ่งพาตนเองได้ เห็นใจผู้อื่น ไม่สร้างปัญหาให้สังคมเมื่อเติบโตขึ้น ดังนั้นจะเห็นว่าความผูกพันทางอารมณ์นั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากในการดูแลเด็ก ซึ่งส่งผลตั้งแต่ตัวเด็กแผ่ขยายไปจนถึงระดับสังคม ผู้ดูแลหรือคนที่ทำงานร่วมกับเด็กจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจในเรื่องนี้ เพื่อที่จะสามารถช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ โดยสามารถสร้างความผูกพันที่ดีกับเด็ก ด้วยการใช้วิธีที่ถูกต้องและเหมาะสมในเชิงบวกได้ เนื่องจากเด็กที่ขาดความรักความผูกพัน มักจะแสดงพฤติกรรมที่ไม่แน่นอน ซึ่งหากผู้ดูแลไม่มีความเข้าใจ จะส่งผลให้หมดความอดทนในการดูแล แสดงอารมณ์ในเชิงลบ และตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างไม่เหมาะสมได้ง่าย (NSW Department of Community Services, 2006; อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, 2560)

2. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (IF)

2.1 ลักษณะและผลกระทบของเด็กที่มีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ

เด็กที่มีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติจะมีการแสดงออกให้เห็นเป็นพฤติกรรมภายนอก โดยแสดงความใกล้ชิด สนิทสนม คุ้นเคย กับผู้ใหญ่ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนหรือที่เรียกว่าคนแปลกหน้า เช่น เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ พูดคุย เล่น แสดงความสนใจ ให้การสัมผัสทางกาย (นั่งตัก อุ้ม กอด เป็นต้น) อย่างไม่ลังเล รวมทั้งยอมให้ผู้ใหญ่ที่ไม่คุ้นเคยพาเข้านอน และปลอบโยนเมื่อพวกเขาเจ็บ (Tizard & Hodges, 1978) และเด็กที่มีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติสูงมักจะชอบออกไปกับคนแปลกหน้าด้วย (Bruce et al., 2009) ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการเข้าหาคนแปลกหน้า โดยขาดการประเมินว่าจะมีความปลอดภัยหรือไม่ และนำไปสู่การเกิดความเครียดวิตกกังวลแก่ผู้ดูแล (Chisholm et al., 1995) และอาจเป็นอันตรายต่อตัวเด็ก เช่น ถูกล่อลวง เป็นต้น

2.2 พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ คุณภาพการดูแล และความผูกพันทางอารมณ์

พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติมักพบได้ในเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติมักเกิดในเด็กที่ขาดสัมพันธภาพความผูกพันในตอนต้นของชีวิต ถูกละทิ้ง หรือถูกทารุณกรรม (American Psychiatric Association, 2013) นั่นคือขาดการดูแลที่มีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพของการดูแล มีผลต่อการสร้างความผูกพันทางอารมณ์ของเด็ก (Bakermans-Kranenburg et al., 2011) อย่างมาก ดังนั้นนอกจากการที่ครูให้การดูแลทางร่างกายแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญในการดูแลทางด้านจิตใจ สัมพันธภาพทางอารมณ์ ด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ ดูแล ปกป้อง และตอบสนองอย่างเหมาะสมในทุกอารมณ์ ซึ่งเป็นวิธีการเลี้ยงดูแบบเชิงบวก (Positive Parenting) ที่ถูกยอมรับไปใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เพื่อเป็นการส่งเสริมความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคง (Secure Attachment) ให้เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งต้องใช้เวลาในระยะยาว และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากการมีความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการในวัยต่อมา (NSW Department of Community Services, 2006) นอกจากนี้ยังพบว่าความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติในเชิงลบ จากงานวิจัยพบว่ากลุ่มเด็กที่เคยอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่มีความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคงในระดับที่ต่ำ จะมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มเด็กที่เคยอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่มีความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคงในระดับที่สูง (Chisholm et al., 1995) และพบว่าการมีประสบการณ์ในสถานสงเคราะห์ในเชิงบวกมากขึ้น จะมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติน้อยลง (Liu et al., 2017) ดังนั้นเด็กที่ได้รับการดูแลที่ไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานสงเคราะห์ ทำให้ไม่สามารถสร้างความผูกพันทางอารมณ์ที่มั่นคงได้ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (Tizard & Rees, 1975)

2.3 พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ กับเด็กในสถานสงเคราะห์

เด็กในสถานสงเคราะห์มักแสดงออกถึงพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ เนื่องจากเด็กในสถานสงเคราะห์นั้นจะอยู่ในภาวะขาดแม่ในวัยต้นของชีวิต (Early Maternal Deprivation) ซึ่งมีงานวิจัยระบุว่าภาวะขาดแม่ในวัยต้นนั้นเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ ที่มากขึ้น (Olsavsky et al., 2013) และเด็กที่ได้ความรุนแรงไม่ว่าจะทางกาย ทางใจ หรือถูกปล่อยปละละเลย ล้วนส่งผลต่อกาย จิตและสังคมของเด็ก ซึ่งพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ เด็กจะแสดงออกโดยการเข้าหาคนง่าย และให้ความสนิทสนมกับคนแปลกหน้า เสมือนคุ้นเคยกันมานาน (มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก, 2560) และถึงแม้ว่าเด็กที่ออกไปอยู่นอกสถานสงเคราะห์แล้วก็ยังสามารถพบพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ ได้อยู่ (Chisholm et al., 1995)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนให้เด็กปลอดภัยจากคนแปลกหน้า

ผู้เลี้ยงดูเด็กจำเป็นต้องสอนเด็กให้รู้จักป้องกันตนเองจากคนแปลกหน้าที่เข้ามาหา หรือการเข้าหาคนแปลกหน้าเนื่องจากจะได้ลดอันตรายจากการถูกลักพาตัว ซึ่งพ่อแม่ส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า ผู้ที่เข้ามาลักพาตัวจะใช้การฉุดกระชาก ขึ้นรถตู้ แต่ความจริงแล้วมักไม่พบสถานการณ์แบบนั้น ในทางกลับกันมักพบในสถานการณ์ที่ไม่ทำให้เป็นที่สังเกต 1) ไม่ใช้กำลัง ไม่อุ้มขึ้นรถ 2) มีการพูดจาดี ใช้วิธีหลอกล่อด้วยขนม เงิน ของเล่น 3) อ้างว่าพ่อแม่ให้มารับ 4) ตีสนิทบ่อยก่อนลงมือจริง และสถานที่ที่มักเกิดเหตุ คือสถานที่ปลอดภัย เช่น หน้าบ้าน หน้าโรงเรียน (ศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา, 2013) จะเห็นว่าเป็นวิธีการหลอกล่อที่แนบเนียน ไม่ให้ใครสังเกตเห็นได้ง่าย ซึ่งเป็นอันตรายอย่างมาก แต่พ่อแม่ส่วนใหญ่มักสอนลูกไม่ให้พูดกับคนแปลกหน้า แต่นั่นคือการที่ไม่ได้ฝึกให้เด็กคิดแบบมีวิจารณญาณได้ ดังนั้นจึงต้องสอนให้เด็กรู้จักวิธีป้องกันตนเองจากคนแปลกหน้าด้วยการมีวิจารณญาณด้วยตนเอง ดังนี้

1) สอนให้รู้จักคำว่าคนแปลกหน้า คือคนที่เขาไม่รู้จัก ซึ่งมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่สอนโดยการข่มขู่ และไม่สอนว่าห้ามคุยกับคนแปลกหน้า เพราะจะทำให้กลัวคนแปลกหน้าแบบไม่มีเหตุผล ส่งผลต่อทักษะการเข้าสังคม (National Crime Prevention Council, 2017; Kashef, 2018; The Illinois State Board of Education, 2021)

2) ย้ำสอนในเรื่องการแยกแยะคนแปลกหน้า ว่าคนไหนดีหรือไม่ดี ซึ่งทำได้ยากต่อการสอนเด็ก เนื่องจากการแต่งตัวดี บุคลิกดี การยิ้มแย้มไม่ได้บอกว่าเป็นคนดีหรือไม่ดี จึงต้องให้กฎว่าหากผู้ดูแลพูดคุยกับใคร และแนะนำให้รู้จัก ลูกควรกล่าวทักทายสวัสดีเสมอ เพราะการที่พ่อแม่พูดคุยและแนะนำให้รู้จัก แสดงว่าคนเหล่านั้นเป็นคนที่พ่อแม่รู้จัก ลูกจึงสามารถไว้วางใจได้ และสามารถพูดคุยกับคนอื่นเมื่อผู้ดูแลอยู่ตรงนั้นได้ หากไม่อยู่ไม่ควรเข้าไปคุย ให้มาขออนุญาตก่อนไปกับใคร สอนให้ปฏิเสธไม่รับขนม ของเล่น หรือไม่กับคนแปลกหน้า (Pearl & Joseph, 2017; Kashef, 2018; National Crime Prevention Council, 2017; The Illinois State Board of Education, 2021)

3) สอนให้รู้ว่าคนแปลกหน้าคนไหนที่ปลอดภัย ถึงแม้จะไม่รู้จักก็ตาม และสถานที่ที่ปลอดภัยที่สามารถเข้าไปขอความช่วยเหลือได้ เช่น คนที่ใส่ชุดยูนิฟอร์ม ตำรวจ รปภ. แม่บ้าน ผู้หญิง ร้านอาหาร ร้านขายของ เป็นต้น (Pearl & Joseph, 2017; Kashef, 2018; National Crime Prevention Council, 2017; The Illinois State Board of Education, 2021)

4) ควรซักซ้อมแผนการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ เพื่อขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่เมื่อพลัดหลงหรือรู้สึกระแวงคนแปลกหน้า เช่น พลัดหลงกันในห้าง สามารถเข้าไปหาที่ประชาสัมพันธ์ หรือรปภ. เมื่อระแวงคนแปลกหน้าที่โรงเรียน ให้วิ่งมาหาใครในทางปฏิบัติได้มากที่สุด เช่น วิ่งมาหาครู รปภ. หรือเพื่อนๆพี่ๆ ที่อยู่บริเวณนั้น หรือเล่นบทบาทสมมติ (Kashef, 2018; National Crime Prevention Council, 2017; The Illinois State Board of Education, 2021)

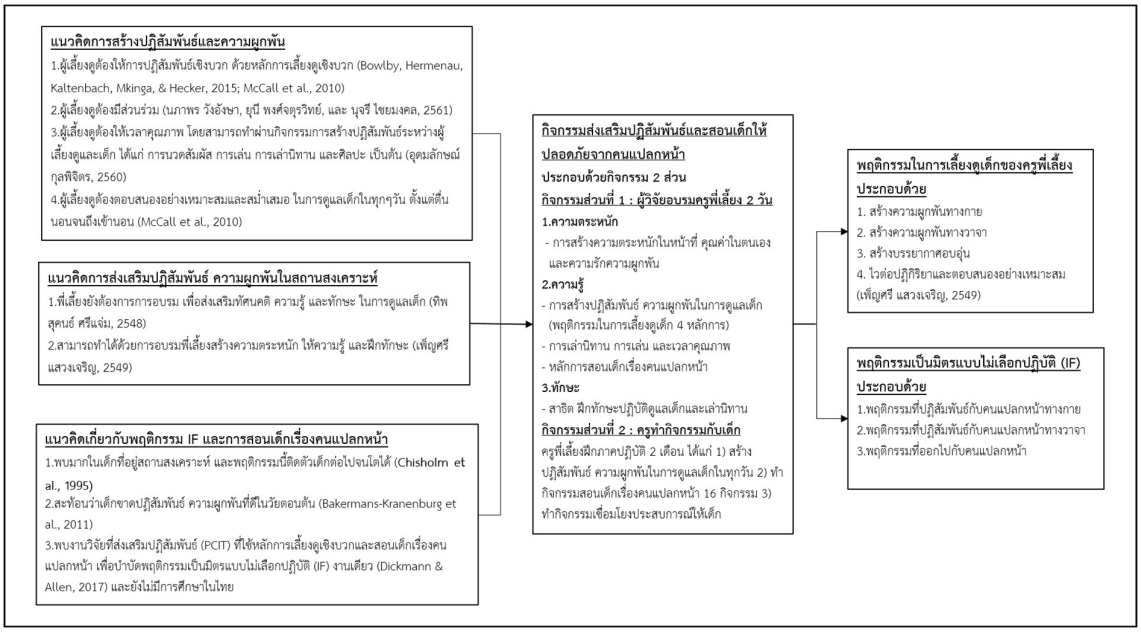
5) พูดคุยกับลูกในลักษณะจำลองสถานการณ์ หรือสมมติเหตุการณ์ต่างๆ แล้วถามว่าในสถานการณ์เหล่านี้ควรทำอย่างไร เช่น ถ้ามีคนแต่งตัวดี เอาขนมมาให้กินควรทำอย่างไร ถ้ามีคนมาบอกว่าพ่อแม่ให้มารับควรทำอย่างไร ถ้ามีคนมาบอกว่าพ่อแม่รออยู่ตรงนั้นตรงนี้ ควรทำอย่างไร ถ้ามีคนมาชวนไปซื้อขนมของเล่น ควรทำอย่างไร ถ้ามีคนมาขอความช่วยเหลือถามทาง ให้เดินไปที่รถ ควรทำอย่างไร ถ้ามีคนมาบอกว่าพ่อแม่ไม่สบาย จะพาไปหาพ่อแม่ควรทำอย่างไร ซึ่งควรสอนให้ 1) พูด

ปฏิเสธว่า “ไม่” เมื่อคนแปลกหน้าให้ขนม สิ่งของ การชวนไปที่อื่น 2) ถอยหรือวิ่งหนีออกมา เมื่อคนแปลกหน้าเอาขนมมาให้ ชวนไปที่อื่น หรือรู้สึกไม่ปลอดภัย 3) ตะโกนขอความช่วยเหลือเมื่อถูกจับตัว 4) ให้มาบอกผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้ เมื่อคนแปลกหน้าเอาขนมมาให้ ชวนไปที่อื่น หรือทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัย (Pearl & Joseph, 2017; Kashef, 2018; National Crime Prevention Council, 2017; The Illinois State Board of Education, 2021)

ในข้อ 4 และ 5 หากได้ชวนคุย ชวนคิด ทวนซ้ำบ่อยๆ จะเป็นการฝึกให้คิดแบบมีวิจารณญาณได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่สำคัญมากในการป้องกันตนเองจากคนแปลกหน้าได้ดี

6) ให้ลูกได้จำชื่อ นามสกุลจริง เบอร์โทรพ่อแม่ เขียนเบอร์โทรใส่กระเป๋าเวลาออกไปข้างนอกด้วยกัน หากพลัดหลงให้หยิบกระดาษแผ่นนี้ ยื่นให้ประชาสัมพันธ์ รปภ เป็นต้น (Kashef, 2018)

ดังนั้นหลังจากการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จึงได้พัฒนาเป็นกรอบแนวคิดของกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า ได้ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดของกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า

■ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods Research) ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณเป็นรูปแบบกึ่งทดลอง (Quasi – Experiment Design) โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 1 กลุ่ม ใช้วิธีวัดผลแบบก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest-Posttest Design) ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นรูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณี โดยใช้การบันทึก สังเกตและสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างคือครูพี่เลี้ยงที่ดูแลเด็กอายุ 3-4 ปี ช่วงกลางวัน ในวันธรรมดา (จ-ศ) จำนวน 2 คน โดยเป็นครูหลัก 1 คน และครูผู้ช่วย 1 คน และเด็กอายุ 3-4 ปี จำนวน 9 คน บ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก จังหวัดนครปฐม

การเก็บรวมรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำเรื่องขอจริยธรรมการวิจัย โดยผ่านการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ และได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน

2. ผู้วิจัยเข้าไปทำการศึกษาเบื้องต้นที่มูลนิธิเด็ก (Pilot Study) เกี่ยวกับเรื่องปฏิสัมพันธ์ ความผูกพันและพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ บ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก

3.ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยงเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของครูพี่เลี้ยงคนละ 1 วัน ในช่วงการเรียนการสอน และในช่วงทำกิจวัตรประจำวัน เช่น ทานข้าวหรือของว่าง เพื่อประเมินพฤติกรรมครูพี่เลี้ยง ก่อนเริ่มทำการอบรม และผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ มาใช้ในการประเมินพฤติกรรมเด็ก โดยเข้าไปสังเกตด้วยตนเองร่วมกับสอบถามข้อมูลจากครูพี่เลี้ยง ก่อนที่ครูพี่เลี้ยงจะเริ่มทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า

4. ผู้วิจัยทำกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า ในกิจกรรมส่วนที่ 1 คือ จัดอบรมเพื่อส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ความผูกพันเป็นเวลา 2 วัน ดังนี้

4.1 วันที่ 1 อบรมเรื่องความตระหนักในหน้าที่คุณค่าของตนเอง ความสำคัญของความรักความผูกพัน รวมถึงให้ความรู้และหลักการแก่ครูพี่เลี้ยง ผ่านการเรียนรู้จากตัวแบบ ได้แก่ วีดิทัศน์บุคคลตัวอย่างที่ดีในการเลี้ยงดูเด็กสถานสงเคราะห์ (https://youtu.be/Z4VYn9ct-Uo) และใช้คำถามพูดคุย เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงได้สะท้อนประสบการณ์และความคิด ผ่านการฟัง การอภิปราย การเล่าเรื่อง และการเขียน เพื่อให้เกิดการทบทวนตนเอง เกิดความเข้าใจในเรื่องหน้าที่และคุณค่าของตนเอง เข้าใจความต้องการของเด็ก รวมถึงเรื่องความสำคัญและวิธีการสร้างความผูกพันในการเลี้ยงดูเด็ก โดยจัดอบรมที่มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จ.นครปฐม

4.2 วันที่ 2 อบรมโดยการให้ความรู้ สาธิต และฝึกทักษะปฏิบัติ ดังนี้

4.2.1 ให้ความรู้ สาธิตและฝึกทักษะปฏิบัติในการสร้างปฏิสัมพันธ์ ความผูกพันทางอารมณ์ในการดูแลเด็ก ซึ่งในงานวิจัยนี้เน้นการพัฒนาพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็ก ประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ 1) การแสดงสัมผัสแห่งความรักต่อเด็กทางกาย 2) การแสดงสัมผัสแห่งความรักต่อเด็กทางวาจา 3) การสร้างบรรยากาศที่ทำให้รู้สึกอบอุ่นผ่อนคลาย และ4) การไวต่อปฏิกิริยาของเด็กและตอบสนองอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ความผูกพันระหว่างผู้ดูแลและเด็ก

4.2.2 ฝึกการเล่านิทานเพื่อเป็นการสร้างความผูกพันที่ดีมากกับเด็กทางหนึ่ง

4.2.3 ให้ครูพี่เลี้ยงออกแบบตารางกิจวัตรประจำวัน โดยสอดแทรกการสร้างปฏิสัมพันธ์และความผูกพันกับเด็กในทุกกิจกรรม ได้แก่ การกอดเด็กก่อนเริ่มการเรียนการสอนทั้งครูหลักและครูผู้ช่วย เพื่อให้เด็กได้รับการกอดอย่างทั่วถึงทุกคนอย่างเป็นระบบ และเพิ่มกิจกรรมทักทายครูพี่เลี้ยงก่อนที่จะเข้าห้องเรียน โดยเด็กสามารถเลือกการทักทายแบบต่างๆ ผ่านการแตะภาพ เช่น ไหว้ จับมือ กอด เต้น เป็นต้น เนื่องจากพบว่าเด็กไม่ค่อยได้รับการกอด และส่วนใหญ่เป็นการดูแลแบบโดยรวมเนื่องจากมีจำนวนเด็กค่อนข้างมาก

4.2.4 ให้ความรู้เรื่องพัฒนาการเด็ก การเล่นและเวลาคุณภาพ โดยชี้ให้เห็นว่าการเล่นเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายในการเลี้ยงดูเด็ก ที่จะทำให้พัฒนาการเด็กและปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูพี่เลี้ยงและเด็กดีขึ้น เพียงแค่เล่นให้สนุกและมีความสุข

4.2.5 ให้ความรู้หลักการสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า และร่วมกันปรับปรุงกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้ากับครูพี่เลี้ยงทั้ง 16 กิจกรรม เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงนำกิจกรรมไปสอนเด็กต่อในภาคปฏิบัติ โดยผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมมาให้ก่อนและครูพี่เลี้ยงช่วยปรับปรุงเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับการสอนเด็ก

ในการอบรมในวันที่ 2 ผู้วิจัยใช้การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนประสบการณ์และความคิด โดยการอภิปราย การเล่าเรื่อง การเขียน และการให้ข้อมูลป้อนกลับในช่วงฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงได้รับรู้ในสิ่งที่ทำได้ดีและสิ่งที่ควรปรับปรุงเพื่อให้มีทักษะที่ดีขึ้น โดยการอบรมวันที่ 2 ได้จัดขึ้น ณ Co-Working Space ใกล้มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา ซึ่งการอบรมในวันที่ 2 ห่างจากวันที่ 1 ประมาณ 1 เดือน เนื่องจากมีการปิดมูลนิธิจากสถานการณ์โรคติดเชื้อและป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโควิด-19

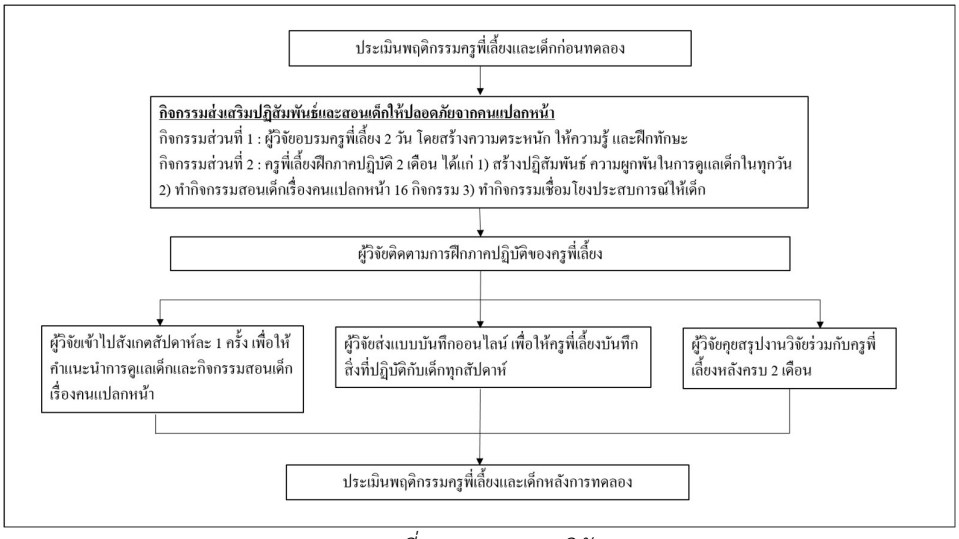
หลังจากร่วมกันปรับปรุงกิจกรรมเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้ครูพี่เลี้ยงฝึกภาคปฏิบัติเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ความรักความผูกพันกับเด็กในทุกๆวัน และทำกิจกรรมสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า 16 กิจกรรม ใน 2 เดือนต่อมา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ส่งสื่อออนไลน์ทบทวนความรู้ให้ครูพี่เลี้ยง เพื่อทบทวนความตระหนัก ความรู้ต่างๆ ก่อนเริ่มฝึกภาคปฏิบัติต่อไป

5. ผู้วิจัยทำกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า ในกิจกรรมส่วนที่ 2 คือ หลังจบอบรม 2 วัน ได้ให้ครูพี่เลี้ยงฝึกภาคปฏิบัติต่อ 2 เดือน ได้แก่ 1) ครูพี่เลี้ยงนำหลักการสำคัญ 4 ข้อ ที่เน้นการพัฒนาพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็ก มาใช้ในการดูแลเด็กทุกๆวัน เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรักความผูกพันทางอารมณ์ 2) ทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้าทั้งหมด 16 กิจกรรม สัปดาห์ละ 2 กิจกรรม ในวันจันทร์และวันพุธ 3) เชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กผ่านกิจกรรมอื่นๆ ในวันอังคาร วันพฤหัสและวันศุกร์ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง และได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่พบเห็นได้จริง

6. ผู้วิจัยทำการติดตามการปฏิบัติการดูแลเด็ก และการทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า 16 กิจกรรมของครูพี่เลี้ยง เพื่อให้คำแนะนำในสิ่งที่ทำได้ดีแล้ว และสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมทั้งทำการส่งสื่อออนไลน์เกี่ยวกับความรู้ต่างๆเพิ่มเติมให้เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงเกิดการพัฒนาในเรื่องการดูแลเด็กที่ดีขึ้น โดยเข้าไปสังเกตติดตามสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และให้ครูพี่เลี้ยงช่วยทำแบบบันทึกการดูแลเด็กประจำสัปดาห์แบบออนไลน์ในทุกสัปดาห์ ผ่าน Google Form โดยถ่ายรูปกิจกรรมในวันที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปสังเกตส่งให้ทุกครั้งตั้งแต่เริ่มวิจัย และในส่วนการเข้าไปสังเกตด้วยตนเอง ผู้วิจัยเข้าไปได้ 4 ครั้ง แต่อีก 4 ครั้ง ไม่ได้เข้าไปสังเกตเนื่องจากเกิดสถานการณ์โควิด-19 ที่ระบาดรุนแรงมากขึ้น

7. เมื่อครบ 2 เดือน ผู้วิจัยเข้าไปพูดคุยสรุปงานวิจัยร่วมกับครูพี่เลี้ยง โดยการสัมภาษณ์ผ่านการพูดคุยสะท้อนประสบการณ์ตลอด 2 เดือน เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทั้งของครูพี่เลี้ยงและเด็ก เห็นการแก้ปัญหาที่ผ่านมาได้อย่างไรบ้าง เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดูแลเด็กและทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้ากับเด็กในรุ่นต่อไป

8. การประเมินหลังทดลอง ผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยงมาประเมินด้วยตนเอง ในช่วงสถานการณ์ทานข้าวและครูพาเด็กเดินเล่น ส่วนสถานการณ์ในห้องเรียนผู้วิจัยไม่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นไปสังเกต เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 จึงได้ให้นักสังคมสงเคราะห์ช่วยขึ้นไปสังเกตการเรียนการสอน ร่วมกับถ่ายวีดิทัศน์มาให้ และผู้วิจัยทำการสอบถามข้อมูลจากนักสังคมสงเคราะห์เพิ่มเติม เพื่อประเมิน

ภาพที่ 2. กระบวนการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

1. แบบสังเกตพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง ประกอบด้วย 4 หลักการ คือ 1) การแสดงสัมผัสแห่งความรักต่อเด็กทางกาย 2) การแสดงสัมผัสแห่งความรักต่อเด็กทางวาจา 3) การสร้างบรรยากาศ ที่ทำให้รู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลาย 4) การไวต่อปฏิกิริยาของเด็กและตอบสนองอย่างเหมาะสม มีทั้งหมด 15 ข้อ คะแนนเต็ม 45 คะแนน นำไปใช้สังเกตพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยงในขณะทำกิจกรรมต่างๆ กับเด็ก ได้แก่ 1) ช่วงการเรียนการสอน ครั้งละ 30 - 60 นาที และ2) ช่วงการทำกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การทานข้าวหรือของว่าง ครั้งละ 30 นาที โดยเครื่องมือผ่านการตรวจสอบคุณภาพความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 และผู้วิจัยกับผู้ช่วยวิจัยได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้ โดยร่วมกันสังเกตครูพี่เลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งหนึ่ง เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือระหว่างผู้ประเมิน 2 คน (Inter-rater Reliability) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในชั้น (Intraclass Correlations: ICCs) ที่ 0.80 โดยแบบสังเกตนี้มีทั้งหมด 15 ข้อ (ข้อละ 3 คะแนน) แบ่งเกณฑ์คะแนนเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ต้องปรับปรุง (0-17 คะแนน) ปานกลาง (18-26 คะแนน) ดี (27-35 คะแนน) และดีมาก (36-45 คะแนน) โดยแบบสังเกตนี้ดัดแปลงมาจากแบบสังเกตพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กของพี่เลี้ยงเด็ก (เพ็ญศรี แสวงเจริญ, 2549)

2. แบบสังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ ประกอบด้วย 3 หลักการ คือ 1) พฤติกรรมที่เด็กปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าทางกาย 2) พฤติกรรมที่เด็กปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าทางวาจา 3) พฤติกรรมที่เด็กออกไปกับคนแปลกหน้า มีทั้งหมด 16 ข้อ คะแนนเต็ม 16 คะแนน นำไปใช้สังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติของเด็ก ในสถานการณ์จำลองครั้งละ 15 นาที ได้แก่ ครูพี่เลี้ยงพาเด็กมาเล่นที่สนามเด็กเล่น ครั้งละ 3 คน แล้วพบคนแปลกหน้าอยู่ที่ข้างสนาม โดยเครื่องมือผ่านการตรวจสอบคุณภาพความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 และผู้วิจัยมีการนำเครื่องมือไปทดลองใช้ในสถานสงเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริงอีกครั้ง โดยแบบสังเกตนี้มีทั้งหมด 16 ข้อ (ข้อละ 1 คะแนน) แบ่งเกณฑ์คะแนนเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำ (0-5 คะแนน) ระดับปานกลาง (6-12 คะแนน) และระดับสูง (13-16 คะแนน) โดยแบบสังเกตนี้มีการดัดแปลงมาจากแบบสอบถามพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (5IF) (Chisholm et al., 1995)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ มีการนำสถิติมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถิติเพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คือ สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ข้อความหรือประโยคจากข้อมูลการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึกรายสัปดาห์ของผู้ให้ข้อมูล และจัดหมวดหมู่ ตีความโดยการบรรยาย

■ ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1.*ผลการวิจัยเชิงปริมาณ*

1.1 พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง

ผลการสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง ได้มาจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง โดยมีการเก็บข้อมูล 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 ตอนก่อนอบรม และครั้งที่ 2 หลังอบรม เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กที่เปลี่ยนแปลงไป ดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1

แสดงผลการเปรียบเทียบจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง ก่อนและหลังการอบรม (ภาพรวม)

พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก	กลุ่มทดลอง (คน)	ค่าเฉลี่ย $(\overline{X})$	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
ก่อนอบรม	2	27.25	2.47
หลังอบรม	2	34.40	3.49

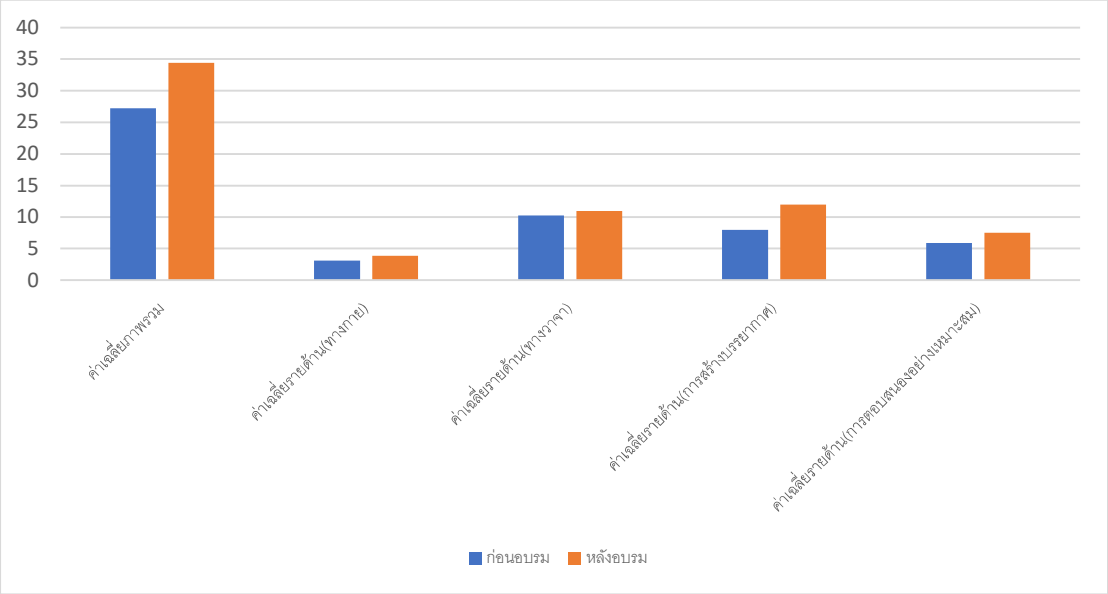
ตารางที่ 1 แสดงว่าคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง หลังการอบรมสูงขึ้นกว่าก่อนการอบรม

ตารางที่ 2

แสดงผลการเปรียบเทียบจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง ก่อนและหลังการอบรม (รายด้าน)

พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก	กลุ่มทดลอง (คน)	ค่าเฉลี่ย $(\overline{X})$			
		ทางกาย	ทางวาจา	การสร้างบรรยากาศ	การตอบสนองอย่างเหมาะสม
ก่อนอบรม	2	3.13	10.25	8.00	5.88
หลังอบรม	2	3.90	11.00	12.00	7.50

ตารางที่ 2 แสดงว่าคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง หลังการอบรม ในแต่ละด้านสูงขึ้นกว่าก่อนการอบรม

ภาพที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง จากตารางที่1 และ 2

1.2 พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (IF)

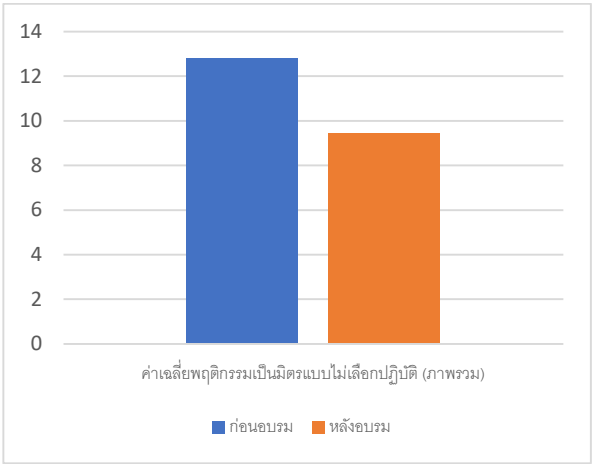
ผลการศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ ได้มาจากแบบสังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ โดยมีการเก็บข้อมูล 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 ตอนก่อนอบรม และครั้งที่ 2 หลังอบรม เพื่อศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไป ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

แสดงผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ จากแบบสังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ ก่อนและหลังการอบรม (ภาพรวม)

พฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ	กลุ่มทดลอง (คน)	ค่าเฉลี่ย $(\bar{X})$	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min)	ค่าสูงสุด (Max)
ก่อนอบรม	9	12.78	1.92	9.00	15.00
หลังอบรม	9	9.44	5.20	0.00	15.00

ตารางที่ 3 แสดงว่าคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ หลังการอบรมลดลงกว่าก่อนการอบรม จากระดับสูงลดลงมาอยู่ที่ระดับปานกลาง หมายความว่า เด็กมีพฤติกรรมการปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าทางกาย เช่น เข้าไปกอด เล่น สัมผัสลดลง เด็กมีพฤติกรรมการปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าทางวาจา เช่น เข้าไปทักทาย ถาม พูดคุยลดลง และเด็กมีพฤติกรรมออกไปกับคนแปลกหน้าลดลง จากเดิมที่เด็กส่วนใหญ่มักจะปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าทันที โดยที่ไม่ลังเล เขินอาย หรือกลัวคนแปลกหน้าที่พบเจอ

ภาพที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผลการบันทึกการดูแลเด็กประจำสัปดาห์

ผลการบันทึกการดูแลเด็กประจำสัปดาห์ ได้มาจากแบบฟอร์มออนไลน์บันทึกการดูแลเด็กประจำสัปดาห์ โดยส่งให้ครูพี่เลี้ยงบันทึกสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ตลอด 2 เดือน ซึ่งแบบฟอร์มนี้ทำเพื่อเป็นการให้ครูพี่เลี้ยงทบทวนสิ่งที่ตนเองปฏิบัติต่อเด็ก ความรู้สึกที่ได้ปฏิบัติกับเด็ก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างครูพี่เลี้ยงและเด็ก และปัญหาที่พบในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อมูลภาพรวมในช่วงระยะเวลา 2 เดือน คือ ครูมีการปฏิบัติต่อเด็กบนพื้นฐานการสร้างความรักความผูกพันทั้งทางกาย ทางวาจา การสร้างบรรยากาศที่ดี และการตอบสนองต่อเด็กอย่างเหมาะสม เช่น กอดสัมผัสเด็ก พูดอ่อนโยนกับเด็ก ชมเชยเด็ก เข้าไปช่วยเหลือเมื่อเด็กทำไม่ได้ และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและเด็ก เช่น รู้สึกมีความสุขที่ทำให้เด็กยิ้มได้ รู้สึกเข้าใจเด็กมากขึ้น และเด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น เด็กอารมณ์ดี กล้าพูดคุย กล้าแสดงออก

2.2 ผลการสังเกตครูพี่เลี้ยงในช่วงภาคปฏิบัติ 2 เดือน

ผลจากการที่ผู้วิจัยเข้าไปติดตามการปฏิบัติการดูแลเด็ก และการทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า 16 กิจกรรม ของครูพี่เลี้ยง เพื่อให้คำแนะนำในสิ่งที่ครูพี่เลี้ยงทำได้ดีแล้ว และสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมทั้งทำการส่งสื่อออนไลน์ความรู้ต่างๆ เพิ่มเติมให้ เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงเกิดการพัฒนาในเรื่องการดูแลเด็กที่ดีขึ้น โดยเข้าไปสังเกตติดตามสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และจากการเข้าไปสังเกตพบว่าครูพี่เลี้ยงมีพฤติกรรมการดูแลเด็กที่ดีขึ้น มีการกอดหรือสัมผัสเด็กมากขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใส ตอบสนองไวและเหมาะสมมากขึ้น รวมถึงมีการทำกิจกรรมทักทายเด็กก่อนเข้าห้องเรียนตามที่ผู้วิจัยแนะนำ แต่บางครั้งยังขาดความอ่อนโยนในช่วงที่เร่งรีบไปบ้าง

2.3 ผลการสังเกตเด็กในช่วงภาคปฏิบัติ 2 เดือน

ผลจากการที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตติดตามการทำกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า 16 กิจกรรมของครูพี่เลี้ยง โดยเข้าไปสังเกตติดตามสัปดาห์ละ 1 ครั้ง พบว่าช่วงแรกเด็กยังไม่เข้าใจเรื่องคนแปลกหน้า เด็กๆจะดูคนจากลักษณะภายนอกมากกว่าโดยเฉพาะคนที่หน้าตาสวยหล่อ แต่งตัวดีๆ เด็กจะยอมรับขนมและไปเที่ยวด้วยทุกคน แต่ช่วงหลังเด็กมีความเข้าใจมากขึ้น เช่น พูดปฏิเสธไม่รับขนมหรือสิ่งของ พูดปฏิเสธไม่ไปกับคนแปลกหน้า ไม่เดินตามคนแปลกหน้าเมื่อถูกชักชวน โดยสังเกตจาก

การตอบคำถามได้ถูกต้องมากขึ้นเกี่ยวกับการรับขนม ของเล่น สิ่งของ หรือการถูกชวนไปเที่ยวกับคนแปลกหน้า และสังเกตพฤติกรรมเด็กจากกิจกรรมการเล่นสมมติกับครูพี่เลี้ยงเรื่องคนแปลกหน้า

2.4 ผลการสังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ (IF) ในช่วงประเมินหลังการทดลอง

ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติของเด็กทั้ง 9 คน ในช่วงเก็บข้อมูลหลังการทดลองพบว่าเด็กส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางที่ระวังตัวมากขึ้น เช่น มีหันไปถามครูว่าไปกับคนแปลกหน้าได้หรือไม่ บางคนไม่ตอบสายหน้าและหันหนีเดินจากไปเมื่อถูกชวนไปเที่ยว บางคนตอบไปเที่ยวด้วยแต่ก็บอกว่าคนแปลกหน้า บางคนแค่สังเกตอยู่ห่างๆ และบางคนไม่เข้าหาคนแปลกหน้าเลย

2.5 ผลการสัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยงหลังจบอบรม 2 เดือน

1) ครูพี่เลี้ยงมีการเปลี่ยนแนวคิดในการดูแลเด็กจากที่ไม่ค่อยให้ความสนใจ เนื่องจากกังวลว่าถ้าให้ความสำคัญกับเด็กมากเกินไปจะควบคุมเด็กไม่ได้ เปลี่ยนเป็นหันมากอด สัมผัส ฟัง พูดคุย และมีความไวต่อการสังเกตและตอบสนองอารมณ์เด็กมากขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูพี่เลี้ยงและเด็ก เกิดความรู้สึกรักและผูกพันกับเด็กมากขึ้น ส่วนเด็กกล้าเข้าหาพูดคุยกับครูพี่เลี้ยงมากขึ้น อ่อนโยนขึ้น

2) ครูพี่เลี้ยงได้แนวคิดการทำกิจกรรมใหม่ๆ ที่ไม่เคยได้ทำให้เด็กเพิ่มเติม เช่น กิจกรรมปั้นดินน้ำมัน กิจกรรมเล่นสมมติ กิจกรรมแต่งตัว กิจกรรมสอนคนแปลกหน้า และการเลือกนิทานส่งเสริมความรู้และทักษะเรื่องอื่นๆ นอกจากนิทานสอนเรื่องกิจวัตรประจำวัน

3) เด็กมีความชอบและความสนใจในการทำกิจกรรมเรื่องคนแปลกหน้ามาก ทั้งกิจกรรมนิทาน เล่นสมมติ ปั้นดินน้ำมัน เป็นต้น

4) เด็กมีความเข้าใจ มีความคิด แยกแยะเรื่องคนแปลกหน้าได้มากขึ้น เมื่อพบคนแปลกหน้าที่เข้ามาในสถานสงเคราะห์จะไม่เข้าไปหาหรือเข้าไปหาน้อยลง และมีการเตือนเพื่อนด้วยกันเองเมื่อจะเข้าไปรับขนมหรือสิ่งของ

5) ครูพี่เลี้ยงเข้าใจเรื่องพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติมากขึ้น เห็นประโยชน์ของกิจกรรมสอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้า ที่ช่วยทำให้เด็กได้รู้จักคิดและระวังในการเข้าหาคนแปลกหน้ามากขึ้น

6) ครูพี่เลี้ยงมองเห็นคุณค่าในงานที่ตนเองทำ รับรู้ถึงคุณค่าของตนเองที่ได้ช่วยทำให้เด็กมีความสุข มีพฤติกรรมและพัฒนาการที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

1. การอภิปรายผลการศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์

จากจุดประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่าเพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยง ก่อนและหลังที่ครูพี่เลี้ยงได้รับกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของครูพี่เลี้ยงหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม เนื่องจากครูพี่เลี้ยงได้รับความตระหนัก ความรู้ และทักษะเพิ่มขึ้น ผ่านกิจกรรมอบรมที่ผู้วิจัยให้แก่ครูพี่เลี้ยงในช่วงอบรม 2 วัน และช่วงปฏิบัติจริง 2 เดือน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ 1) สังเกตจากตัวแบบ (Bandura, 1986 cited in Schunk , 2000) 2) สร้างความตระหนัก ให้รู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง และความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ (Roger,1959 cited in Schunk , 2000) 3) สะท้อนประสบการณ์โดยผ่านการสะท้อนความคิด จากการพูด เล่า อภิปราย ฟัง เขียน (Maslin-Ostrowski and Ackerman, 2004) 4) เรียนรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติจริง (Kolb, 1984) 5) ได้รับคำแนะนำและข้อมูล

ป้อนกลับ ส่งผลให้ครูพี่เลี้ยงเกิดทัศนคติที่ดีขึ้น ตั้งใจเรียนรู้ ฝึกทักษะ พัฒนาการดูแลเด็กและการทำกิจกรรมกับเด็กอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กที่ดีขึ้น คือ มีการกอดเด็ก สัมผัสเด็ก เอาใจใส่เด็ก ตอบสนองเด็กอย่างเหมาะสมมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญศรี แสวงเจริญ (2549) ที่ให้การอบรมพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์ โดยการสร้างความตระหนัก ให้ความรู้ ฝึกทักษะ นำไปปฏิบัติจริง ให้ข้อมูลป้อนกลับ และปรับปรุง แก่พี่เลี้ยงเด็กเช่นกัน ทำให้พฤติกรรมการดูแลเด็กของครูพี่เลี้ยงดีขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ McCall et al. (2010) ที่ได้ให้การฝึกอบรมและเทคนิคเพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงและเด็ก ที่สถานเลี้ยงเด็กกาพร้าในลาตินอเมริกา โดยมีหลักการที่สำคัญคือ การดูแลเด็กในทุกๆวัน เป็นเวลาที่สำคัญต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ของเด็กและผู้ใหญ่ จากการศึกษาพบว่า พี่เลี้ยงมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและพี่เลี้ยงดีขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hermenau, Kaltenbach, Mkinga, & Hecker (2015) ที่ได้ศึกษาการปรับปรุงคุณภาพการดูแล และการป้องกันการทารุณกรรมในสถานสงเคราะห์ ให้แก่ผู้ดูแลเด็กในประเทศแทนซาเนียตอนใต้ในสถานสงเคราะห์ต่างๆ โดยจัดฝึกอบรมพี่เลี้ยงในเรื่องพัฒนาการเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลและเด็ก และกลยุทธ์การดูแลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการดูแลที่ผิด ไม่ใช้ความรุนแรง และช่วยเหลือเด็กในเรื่องอารมณ์และพฤติกรรมต่างๆ ผลการศึกษาพบว่าเด็กได้รับการดูแลดีขึ้น สุขภาพจิตดีขึ้น มีการทำร้ายร่างกายลดลง ดังนั้นจะเห็นว่าการให้การอบรมแก่ครูพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์นั้นยังเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถทำให้ครูพี่เลี้ยงเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการดูแลเด็กที่ดีขึ้นได้

ส่วนของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กสูงกว่าก่อนอบรมไม่มาก เนื่องมาจากเดิมครูพี่เลี้ยงในช่วงกลางวัน วันธรรมดาเป็นครูหลักและครูผู้ช่วย ซึ่งมีทักษะการสอนและดูแลเด็กที่ดีอยู่ก่อนแล้ว จากการสังเกตก่อนเริ่มการอบรม แต่อาจมีความแตกต่างในบุคลิกภาพเดิมของแต่ละคน เช่น บางคนจะมีบุคลิกที่ทำเร็ว กล้าพูด คล่องแคล่ว หรือบางคนมีบุคลิกที่อ่อนโยน นุ่มนวล แต่เป็นคนพูดน้อย แต่เมื่อครูพี่เลี้ยงได้เรียนรู้หลักการดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพัน 4 ข้อ ได้แก่ 1) การแสดงความรักทางกาย 2) การแสดงความรักทางวาจา 3) สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นผ่อนคลาย 4) ไวต่อปฏิกิริยาและตอบสนองเด็กอย่างเหมาะสม ทำให้ครูพี่เลี้ยงมีการกอดสัมผัส พูดคุย ชมเชย ยิ้มแย้ม ตอบสนองไวและเหมาะสมมากขึ้น และจากการสอบถามเพิ่มเติมจากนักสังคมสงเคราะห์บ้านทานตะวัน กล่าวว่าบรรยากาศกิจกรรมภายในห้องเรียนดีกว่าแต่ก่อน ห้องเรียนดำเนินไปด้วยความราบรื่นดี ครูกอดเด็ก ชมและให้กำลังใจเด็กมากขึ้น รู้สึกได้ว่าครูมีความพยายามในการเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น

2. การอภิปรายผลการศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ

จากจุดประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่ว่าเพื่อศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติของเด็ก ก่อนและหลังที่ครูพี่เลี้ยงได้รับกิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์และสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าหลังการทดลองเด็กมีแนวโน้มพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลงกว่าก่อนการทดลอง สามารถอธิบายได้เป็น 2 ประเด็น คือ 1) เด็กได้รับการดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพัน 2) เด็กได้รับการสอนเรื่องคนแปลกหน้า ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพันกับพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ

เด็กมีแนวโน้มพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลงกว่าก่อนการทดลอง เนื่องจากเด็กได้รับประสบการณ์การดูแลที่ดีขึ้น ได้รับการดูแลด้วยความรักความผูกพันมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความผูกพันตามมามากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญศรี แสวงเจริญ (2549) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Liu, Li, & Xu (2017) ว่าเด็กที่ได้รับประสบการณ์ในสถานสงเคราะห์เชิงบวกมากขึ้น จะมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดน้อยลง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Dickman, & Allen (2017) ที่ให้การอบรมผู้ปกครองด้วยการใช้วิธีการเลี้ยงดูเชิงบวก เน้นส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก แล้วเด็กที่อยู่ในการดูแลมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลงระดับหนึ่ง ซึ่งงานวิจัยนี้ได้เน้นย้ำว่าการปรับปรุงคุณภาพ

การดูแลนั้นยังเป็นสิ่งสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Guyon-Harris et al. (2019) ที่มีความเห็นว่าการจัดการความสัมพันธ์ในการเลี้ยงดู อาจจะเป็นประโยชน์มากที่สุดต่อพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติและความสามารถของเด็กในวัยต่อมาได้ นอกจากให้การอบรมผู้ปกครองแล้ว งานวิจัยของ Dickman, & Allen (2017) ยังได้สอนเด็กเรื่องคนแปลกหน้าเพิ่มเติมด้วย จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลงมากขึ้นอีก ดังในประเด็นถัดไป

ประเด็นที่ 2 การสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้ากับพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติ

เด็กมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลง เนื่องจากเดิมเด็กในสถานสงเคราะห์เป็นเด็กที่ขาดความรักความผูกพันเป็นภูมิหลังเดิมอยู่แล้ว รวมทั้งเด็กยังไม่มีประสบการณ์เรียนรู้และระวังตัวเรื่องคนแปลกหน้า ดังนั้นการดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพันเพียงอย่างเดียวจึงยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมในการเข้าหาคนแปลกหน้าได้มากพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dickman, & Allen (2017) ที่พบว่าเมื่อผู้ปกครองใช้วิธีการเลี้ยงดูเด็กเชิงบวกแล้ว แต่เด็กยังคงแสดงพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติอยู่ ต่อมาจึงได้ทำการสอนเด็กเพิ่มเติมโดยการเล่านิทานเกี่ยวกับคนแปลกหน้า จึงทำให้ภายหลังพฤติกรรมดังกล่าวหายไป โดยกิจกรรมที่สอนเด็กในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานประกอบภาพซึ่งมีตัวแบบให้เด็กได้สังเกตเรียนรู้ จนทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น โดยสังเกตจากผลของการกระทำของตัวแบบ ว่าสิ่งที่ตัวแบบกระทำส่งผลในเชิงบวกและเชิงลบอย่างไรบ้าง (Bandura, 1696 cited in Schunk , 2000) เช่น หากเด็กพูดคุยรับขนม หรือออกไปกับคนแปลกหน้า เด็กอาจได้รับอันตราย ถูกจับตัวไป เป็นต้น โดยหลังจากที่เด็กได้รับการสอนเรื่องคนแปลกหน้าผ่านการเล่านิทาน พบว่าเด็กมีแนวโน้มพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลง ซึ่งสอดคล้องกับการสอนเด็กเรื่องการปฏิเสธคนแปลกหน้าในงานวิจัยที่ใช้ตัวแบบเป็นนิทานประกอบหุ่นมือของพนิตดา แสงวณิช (2546) และสอดคล้องกับงานวิจัยของจารุณี ทรัพย์ประเสริฐ (2552) ที่ศึกษาผลของการใช้ตัวแบบผ่านนิทานสร้างเสริมสุขนิสัยโดยใช้สื่ออุปกรณ์ ในเด็กปฐมวัยเช่นกัน

■ บทสรุปจากการวิจัย

การส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูพี่เลี้ยงและเด็กในสถานสงเคราะห์ ร่วมกับการสอนเด็กให้ปลอดภัยจากคนแปลกหน้า ส่งผลให้ 1) ครูพี่เลี้ยงเกิดความเข้าใจในตัวเด็ก เกิดความรักความผูกพันกับเด็กมากขึ้น เห็นความสำคัญของงานที่ตนเองทำ และเห็นคุณค่าในตนเอง ที่ทำให้เด็กมีความสุขในทุกๆวัน มีพฤติกรรมและพัฒนาการที่ดีขึ้น ส่งผลให้ครูพี่เลี้ยงเกิดการเปลี่ยนแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็ก จึงทำให้พฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น 2) เด็กได้รับการดูแลด้วยความรักความผูกพัน ร่วมกับได้รับการสอนเรื่องคนแปลกหน้า จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติลดลง คือเด็กมีพฤติกรรมในการเข้าหาคนแปลกหน้าน้อยลง

■ ข้อจำกัดหรือข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อจำกัด

*1. จำนวนครูพี่เลี้ยงที่เข้าร่วมงานวิจัยมี **2** คน เนื่องจากมีข้อจำกัดในการขึ้นเวรของครูพี่เลี้ยง*

*2. สถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-**19** ส่งผลให้ต้องมีการปรับรูปแบบการเก็บข้อมูล และใช้เวลาทำวิจัยนานขึ้น*

ข้อเสนอแนะ

1. การทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาพฤติกรรมเป็นมิตรแบบไม่เลือกปฏิบัติในสถานสงเคราะห์อื่นเพิ่มเติม และควรเป็นสถานสงเคราะห์ที่มีความเสถียรของครูและพี่เลี้ยงเด็ก และมีตารางการทำงานที่สม่ำเสมอในแต่ละวัน และควรศึกษากับกลุ่มเด็กในช่วงอายุอื่น ที่ไม่ใช่ 3-4 ปี เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมประชากรกว้างขึ้น และในส่วนของการอบรมการดูแลเด็ก ควรเพิ่มการสอนเทคนิคในการดูแลเด็กเพิ่มเติม เช่น วิธีการพูดกับเด็ก การใช้วินัยเชิงบวก เป็นต้น

2. ผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ ควรเน้นให้การอบรมครูพี่เลี้ยงเรื่องการดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพันเป็นลำดับแรก และส่งเสริมให้นำหลักการดูแลเด็กบนพื้นฐานความรักความผูกพันไปใช้ในการดูแลเด็กประจำวัน เนื่องจากความรักความผูกพันเป็นความต้องการพื้นฐานของเด็กที่สำคัญ

■ References

จารุณี ทรัพย์ประเสริฐ. (2552). *ผลของการเสนอตัวแบบผ่านนิทานสร้างเสริมสุขนิสัยโดยใช้สื่ออุปกรณ์ในเด็กปฐมวัย*. มหาวิทยาลัยมหิดล.

พนิตดา แสงวณิช. (2546). *ผลของการเล่านิทานประกอบหุ่นมือเพื่อสอนเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนให้ปฏิเสธการชักชวนของบุคคลแปลกหน้า*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญศรี แสวงเจริญ. (2549). *การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมพี่เลี้ยงเด็กในสถานสงเคราะห์ เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพความผูกพันในการเลี้ยงดูเด็ก*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก. (2560). ความจริงของเด็กที่ถูกทาร้าย ตอนที่1. ค้นจาก https://www.thaichildrights .org/articles/article-violence/ความจริงของเด็กที่ถูกท-2/

ระวิวรรณ แก้วคงทอง. (2539). *ผลของการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศิริสรา ลิปิพันธ์. (2551). *พัฒนาการเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี และคุณลักษณะของผู้ดูแลในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อน สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในเขตภาคกลาง*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันราชานุกูล. (2559). คู่มือการเสริมสร้างความผูกพันทางอารมณ์ สำหรับเด็กวัยแรกเกิด - 5 ปี ด้วย “กิน กอด เล่น เล่า.” ค้นจาก https://th.rajanukul.go.th/_admin/file-download/5-5937-1485153281.pdf

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2560). *สู่ระบบสวัสดิการถ้วนหน้าภายในปี 2560*. กรุงเทพฯ. ค้นจาก http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2012/12/m67.pdf

อธิคม บุญมณีประเสริฐ และดาวรุวรรณ ถวิลการ. (2561). อนาคตภาพการบริหารจัดการสถานสงเคราะห์เด็กในทศวรรษหน้า, *7*(3), 219–230.

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร. (2560). การวิเคราะห์สถานการณ์ของการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย โดยผู้ปกครองที่ไม่ใช่พ่อแม่และการนำเสนอนวัตหรรมเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัว. วารสารครุศาสตร์, 45(3), 188–205.

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Association.

Bakermans-Kranenburg, M. J., Steele, H., Zeanah, C. H., Muhamedrahimov, R. J., Vorria, P., Dobrova-Krol, N. A., ... Gunnar, M. R. (2011). Attachment and Emotional Development in Institutional Care:

Characteristics and Catch-Up. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, *76*(4), 62–91. https://doi.org/10.1111/j.1540-5834.2011.00628

Bennett, J., Espie, C., Duncan, B., & Minnis, H. (2009). A qualitative exploration of children's understanding of indiscriminate friendliness. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, *14*(4), 595–618. https://doi.org/10.1177/1359104509339137

Berument, S. K. (2013). Environmental Enrichment and Caregiver Training to Support the Development of Birth to 6-Year-Olds in Turkish Orphanages. *Infant Mental Health Journal*, *34*(3), 189–201. https://doi.org/10.1002/imhj.21380

Better Care Network. (2015). Global Overview. Retrieved from https://bettercarenetwork.org/library/particul ar-threats-to-childrens-care-and-protection/effects-of-institutional-care/เด็กในสถานสงเคราะห์-ภาพรวมทั่วโลก

Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. Developmental Psychology, 28(5), 759–775. https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.5.759

Bowlby, J. (1960). Separation anxiety. The International Journal of Psychoanalysis, 41, 89–113. Retrieved from https://psycnet.apa.org/record/1961-02309-001

Chisholm, K., Carter, M. C., Ames, E. W., & Morison, S. J. (1995). *Attachment Security and Indiscriminately Friendly Behavior in Children Adopted from Romanian Orphanages*. *Development and Psychopathology*. https://doi.org/10.1017/S0954579400006507

Dickmann, C. R., & Allen, B. (2017). Parent–Child Interaction Therapy for the Treatment of Disinhibited Social Engagement Disorder: A Case Report. *Evidence-Based Practice in Child and Adolescent Mental Health*, *2*(1), 19–29. https://doi.org/10.1080/23794925.2017.1286959

Guyon-harris, K. L., Humphreys, K. L., Miron, D., Margaret, M., Nelson, C. A., Fox, N. A., & Zeanah, C. H. (2019). Disinhibited Social Engagement Disorder in Early Childhood Predicts Reduced Competence in Early Adolescence, *47*(10), 1735–1745. https://doi.org/10.1007/s10802-019-00547-0.Disinhibited

Hermenau, K., Goessmann, K., Rygaard, N. P., Landolt, M. A., & Hecker, T. (2017). Fostering Child Development by Improving Care Quality: A Systematic Review of the Effectiveness of Structural Interventions and Caregiver Trainings in Institutional Care. *Trauma, Violence, and Abuse*, *18*(5), 544–561. https://doi.org/10.1177/1524838016641918

Hermenau, K., Kaltenbach, E., Mkinga, G., & Hecker, T. (2015). Improving care quality and preventing maltreatment in institutional care – a feasibility study with caregivers. *Frontiers in Psychology*, *6*, 937. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00937

Kashef, Z. (2018). How to talk to your child about interacting with strangers. Retrieved from https://www.babycenter.com/0_how-to-talk-to-your-child-about-interacting-with-strangers_3657124.bc

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. *Prentice-Hall*. New Jersey.

Liu, Y., Li, D., & Xu, Y. (2017). Indiscriminate Friendliness in Children Adopted From China to the United States: A Mixed Methods Study. *The Professional Counselor*, *7*(3), 208–222. https://doi.org/10.15241/ yl.7.3.208

Maslin-Ostrowski, P. Ackerman, R. H. (2004). *Case story. In M. W. Galbraith. (ed.), Adult learning method: a guide for effective instruction* (3rd ed.).

McCall, R. B., Groark, C. J., Fish, L., Harkins, D., Serrano, G., & Gordon, K. (2010). A socioemotional intervention in a Latin American orphanage. *Infant Mental Health Journal*, *31*(5), 521–542. https://doi.org/10.1002/imhj.20270

National Crime Prevention Council. (2017). What to Teach Kids About Strangers. Retrieved from http://archive.ncpc.org/topics/violent-crime-and-personal-safety/strangers.html

NSW Department of Community Services. (2006). *The importance of attachment in the lives of foster children*. Retrieved from www.community.nsw.gov.au

Olsavsky, A. K., Telzer, E. H., Shapiro, M., Humphreys, K. L., Flannery, J., Goff, B., & Tottenham, N. (2013). Indiscriminate Amygdala Response to Mothers and Strangers After Early Maternal Deprivation, 853–860.

Pearl, E. (2017). How Can I Teach Kids to Be Smart About Strangers? Retrieved from https://kidshealth.org /en/parents/stranger-smarts.html

Perry, P. (2014). Don't tell kids not to talk to strangers – encourage them to trust their instincts. Retrieved from https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/10/kids-talk-to-strangers-trust-instincts-babies-children

Prior, V., & Glaser, D. (2006). Understanding Attachment & Attachment Disorders: Theory, Evidence, and Practice. Jessica Kingsley Publishers. Jessica Kingsley. Retrieved from https://www.amazon.com/Understanding-Attachment-Disorders-Evidence-Adolescent/dp/1843102455

Schunk, D. H. (2000). *Learning theories: An educational perspective* (3rd ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

Seim, A. R., Jozefiak, T., Wichstrom, L., Lydersen, S., & Kayed, N. S. (2021). Self-esteem in adolescents with reactive attachment disorder or disinhibited social engagement disorder.

The Illinois State Board of Education. (2021). Teaching Children to Avoid "Stranger Danger." Retrieved from https://illinoisearlylearning.org/wp-content/uploads/2017/01/strangers.pdf

The St. Petersburg—USA Orphanage Research Team. (2008). The effects of early social-emotional and relationship experience on the development of young orphanage children. Monographs of the Society for Research in Child Development, *73*(3). https://doi.org/10.1111/j.1540-5834.2008.00483.x.THE

Tizard, B., & Rees, J. (1975). the Effect of Early Institutional Rearing on the Behaviour Problems and Affectional Relationships of Four-Year-Old Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *16*(1), 61–73. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1975.tb01872.x

Vanderbilt Kennedy Center. (2015). Teaching Stranger Safety Skills to Children and Adults With Disabilities. Retrieved from https://vkc.vumc.org/assets/files/tipsheets/strangertips.pdf